

Eudald Graells redescobriria el passat industrial ripollès.

Eudald Graells o la passió per la recerca

Florenci Crivillé
Agustí Dalmau

La figura d'Eudald Graells i Puig ha estat de les que deixen petja i llavor en el si de la societat en la qual els ha tocat viure. Ara, a un any del seu traspàs (10/05/92), voldríem rememorar breument l'home i l'obra i, alhora, donar a conèixer alguns aspectes no gaire divulgats de la dilatada trajectòria de l'historiador, a més de fer públic un extracte de la bibliografia que generà al llarg de quasi 70 anys de continuada labor creativa.

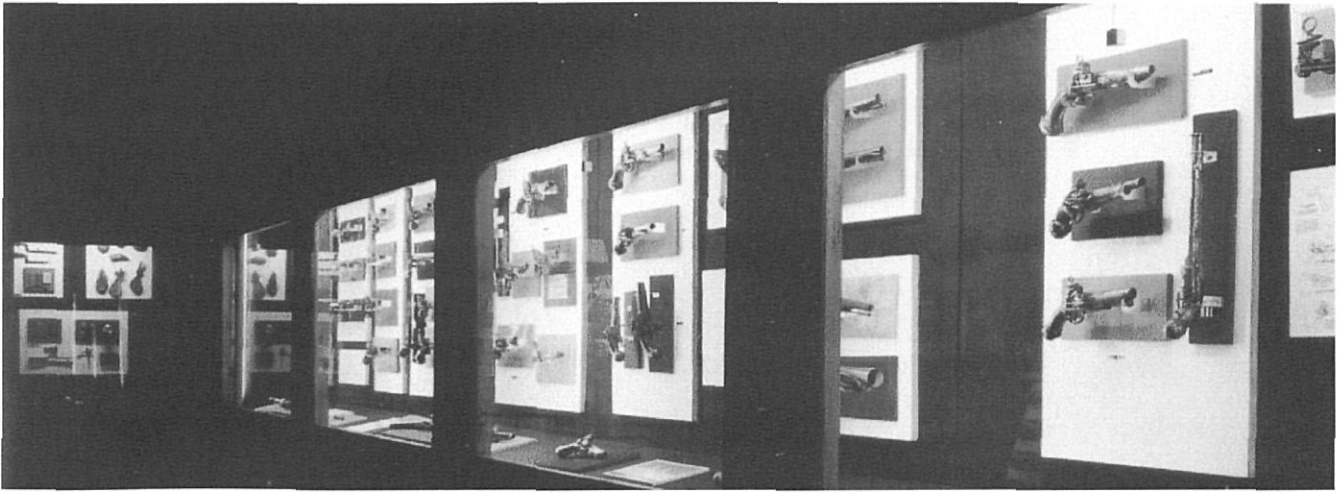
Al costat de Tomàs Raguer

Nasqué a Ripoll el 1901. De ben jove, se sentí atret per la personalitat i l'activisme cultural de Tomàs Raguer –fundador de l'Arxiu-Museu Folkloric–. Després d'un període a Barcelona, on treballà com a

dependent de comerç, als 24 anys retornava a la vila nadiua per fer-se càrrec del negoci familiar. Aprendria l'ofici de sastre, que exercí fins a la jubilació.

Col·laborà estretament amb Raguer mentre aquest visqué. Més captivat per la historiografia que pel folklore, ben prompte es decantaria cap a l'estudi en profunditat de l'antiga siderúrgia ripollesa: la farga catalana, el treball del ferro, la manufactura de claus i, sobretot, la d'armes de foc portàtils foren els objectius que es fixà. La seva dedicació ajudaria a posar les bases d'una nova forma d'entendre la història de Ripoll; a l'ombra del monestir, però centrada en les perspectives civil i industrial, fins aleshores força desateses.

En el decurs de la guerra, Graells prengué part activa en el salvament –a tota la contrada– d'arxius, obres d'art i peces de valor.

Aspecte parcial de la sala d'armes. Una consecució que prestigia Ripoll i el Museu.

Director de l'Arxiu-Museu

A partir de 1957 es responsabilitava de la direcció de l'Arxiu-Museu, del Patronat del qual era membre destacat. Sota el seu guiatge s'emprenia la total renovació d'unes estructures ja obsoletes. Amb l'assoliment de les sales dedicades a la farga catalana i a les armes de foc i amb la concentració de tota la bibliografia i els documents –fins llavors, material dispers pel mateix Museu– en un únic i idoni arxiu, aconseguia veure acomplerts els seus projectes més delejats.

Els grans llibres

L'any 1972 publicava, en un sol volum (reeditat el 1984), *La indústria dels claus a Ripoll i contribució a l'estudi de la farga catalana*, aportacions interessantíssimes en aquest camp de la història local i comarcal.

El 1974 treia a la llum *Les armes de foc de Ripoll*, veritable compendi de quasi quaranta anys esmerçats en l'estudi de la manufactura armera ripollesa, que aviat es convertiria en un impagable manual de referència obligada per a historiadors i col·leccionistes.

La Diputació de Girona, conscient de la seva vàlua, li reimprimia el 1983.

Durant el procés de recopilació de la Gran Enciclopèdia Catalana, hi féu arribar cap a una trentena de veus específiques i descripcions relacionades amb les indústries del ferro (p. ex., botàs, botasset, clavetaire, farga...), terminologia que havia anat anotant en el transcurs de les seves amatents recerques.

Encara ens sorprendria, depassats ja els vuitanta-set anys, amb la redacció d'un complet resum de tota la seva obra, sota el títol d'*Els orígens indus-*

Bibliografia d'Eudald Graells

«Notas históricas de San Eudaldo», programa Festa Major de Ripoll, 1943.

«La siderurgia en la comarca de Ripoll y las industrias derivadas de ella», *Revista de la Asamblea General Ordinaria de la Asociación Técnica Española de Estudios Metalúrgicos*, juny de 1952.

«La manufactura de armas de fuego de Ripoll», *Usted*, núm. 12, desembre 1953.

«Museo de Ripoll. Nuevas instalaciones, la sala de armas», *Revista de Gerona*, núm. 9, quart trimestre de 1959.

«La manufactura ripollesa de los clavos», *Revista de Gerona*, núm. 13, quart trimestre de 1960.

«La Farga Catalana en las comarcas gerundenses», *Revista de Gerona*, núm. 16, tercer trimestre de 1961.

«L'evolució demogràfica de la comtal vila de Ripoll», *El Ripollès*, núm. 191, abril de 1961.

«Las pinturas de Juan Llimona del baldaquino de Ripoll», *Revista de Gerona*, núm. 19, segon trimestre de 1962.

«Assaig d'història de les invasions de pesta a Ripoll», *El Ripollès*, números 213-214, febrer de 1962.

«El museo-armería Estruch», *Destino*, núm. 1.327, 12 de gener de 1963.

La indústria dels claus a Ripoll. Contribució a l'estudi de la Farga Catalana. Fundació Salvador Vives Casajoana, Barcelona, 1972. (Reeditat el 1984).

«Història d'un edifici, can Sans», *Hoja parroquial*, Ripoll, núm. 3.111, 6 de febrer de 1972.

«Escultors ripollesos», *Hoja parroquial*, Ripoll, núm. 3.258, 1 de desembre de 1974.

L'arxiu en el seu actual emplaçament. La realitat d'un vell projecte.

trials de Catalunya, on llançava la idea, per ell sovint exposada, del Ripollès del segle XVII com a bressol de la industrialització del país. El llibre es publicava al final de 1990 en una esplèndida edició particular.

Més de 2.000 fitxes

De formació autodidacta, dotat d'una gran capacitat de retentiva i de síntesi, ens sabé transmetre el pòsit de tantes inquietuds a través de concisos

però fonamentats articles. En força ocasions va ser la veu esperada i decisòria que aclaria un dubte, argüia amb autoritat o bé terciava en alguna controvèrsia entre diferents parers històriològics.

«Octubre de l'any 1651, fi del contagi», *Hoja parroquial*, Ripoll, núm. 3.252, 20 d'octubre de 1974.

«Les bíblies de Ripoll», *Hoja parroquial*, Ripoll, núm. 3.256, 17 de novembre de 1974.

Les armes de foc de Ripoll. Ripoll, E. Graells - D. Maideu, 1974. (Reeditat a l'any 1983, per la Diputació de Girona).

«La capella de Sant Bartomeu», *Hoja parroquial*, núm. 3.278, 20 d'abril de 1975.

«Antiguitat del culte a Santa Maria de Ripoll», *Ave María*, núm. 394, octubre de 1976.

«Pedrenyals», *Asociación española de armas antiguas y recuerdos históricos. Hoja informativa*, núm. 13, març-abril de 1977.

«El Ripoll industrial en els segles XVII i XVIII», ponència a la XXII Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos, Ripoll, 1978.

«Assaig d'història de les invasions de pesta al Ripollès», Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès. *Annals*, 1981-82.

«La manufactura d'armes de foc portàtils de la comtal vila de Ripoll», programa de la XIV Exposició Filatèlica i Numismàtica, Ripoll, 1985.

«La Farga Catalana i el Tractat dels Pirineus», Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, *butlletí* núm. 8, setembre 1985. *Annals*, 1985-1986.

Pròleg del llibre *Les Arts Tèxtils a Ripoll i a la comarca*, de Gonçal Cutrina i Sorinas. Ripoll, Patronat Francesc Eiximenis de la Diputació de Girona, Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, 1986.

Fou un investigador tenaç, pacient i meticulós, que en el seu recorregut per incessants consultes aplegà i ens ha llegat un autèntic tresor documental: més de dues mil fitxes –custodiades actualment per la família–, escrites a mà i amb lletra atapeïda, que duen la datació i la procedència de la font original. Majoritàriament són referides a les antigues manufactures del ferro, amb l'afegit d'acotacions paral·leles i complementàries. L'examen del seu contingut podrà ajudar eficaçment a d'altres estudiosos interessats pel tema.

La ben proveïda biblioteca que, centrada en les armes de foc, reuneix curosament i l'extensa correspondència

que va creuar amb especialistes i col·leccionadors d'arreu del món, palesen una competència i un prestigi assolits a pols.

Un article pendent

Poc temps abans que la malaltia final l'engolís, havia emprès els esbossos i el recull gràfic per a un article –destinat, per cert, a la *Revista de Girona*– sobre el gravador ripollès Celestí Sadurní (s. XIX). La mort l'atrapava, doncs, amb un nou treball en procés d'elaboració. El Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès té el propòsit d'editar-lo per honorar la memòria de l'autor.

D'altra banda, el futur Centre Cultural, que ha d'albergar l'Escola d'Arts i Oficis de Ripoll, portarà el seu nom per tal que perduri en el record. Aquesta reconeixença pública ve a perfer les distincions i homenatges que, en vida, li donaren íntima i legítima satisfacció. I és també un acte de justícia envers un «ripollès fins al moll de l'os» –com li agradava de definir-se–, que es lliurà amb desinteressat afany al servei del recobrament del passat del seu poble.

Florenci Crivillé i Estragués
és membre de la Fundació Pública
de l'Arxiu-Museu de Ripoll.

Agustí Dalmau i Font
és llicenciat en història.

«Les armes de foc de Ripoll» i «Les fargues d'aram», programa de la XV Exposició Filatèlica i Numismàtica, Ripoll, maig 1986.

«Los ex-votos del Arxiu Museu de Ripoll», *La Vanguardia*, 12 d'octubre de 1986.

«L'humeral de Sant Eudald», Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, butlletí núm. 10, desembre de 1986. *Annals* 1985-1986.

Guia de l'Arxiu-Museu Parroquial de Ripoll, 1986.

«Comentari d'un pedrenyal del segle XVII», programa de la XVI Exposició Filatèlica i Numismàtica, Ripoll, maig de 1987.

«Comentari d'un trabuc del segle XVIII», programa de la XVII Exposició Filatèlica i Numismàtica, Ripoll, maig de 1988.

«El comerç dels ripollesos amb Amèrica al segle XVIII», programa de la XVII Exposició Filatèlica i Numismàtica, Ripoll, maig de 1988.

«La lluita secular dels homes de Ripoll per aconseguir Consolat o Municipi. Un aspecte de la jurisdicció civil de l'abat del Monestir», Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, *Annals*, 1987-1988.

GRAELLS, Eudalf i DALMAU, Agustí: «1835-1839 Període infaust de la història de Ripoll», programa de la XVIII Exposició Filatèlica i Numismàtica, Ripoll, maig de 1989.

Epíleg al llibre *Textos Mèdics Catalans*, Ripoll, Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, 1989.

Els orígens industrials de Catalunya. Ripoll, bressol de la industrialització, Ripoll, Eudald Graells, 1990.